

AKTUELLE TENDENSER I FÆRØSK ØKONOMI

INDLEDNING OG SAMMENFATNING

Højkonjunktoren, der begyndte i 2013, ser ud til at fortsætte med forøget styrke i 2016. Færøernes Økonomiske Råd, FØR, har i den seneste prognose fra september opjusteret skønnet for væksten i værdien af produktionen (bruttonationalprodukt, BNP) i 2016 og 2017. Der er fremgang i beskæftigelse og lønudbetalinger sammenlignet med sidste år, og lønmodtagernes købekraft styrkes yderligere af, at forbrugerpriserne falder. Landsstyret vurderede i marts 2016, at produktionen ligger over kapaciteten i økonomien, der målt på produktionsgabets forventes at være 4,3 pct. af BNP i 2016. Der er derfor risiko for overophedning, særligt i byggeriet. Samtidig planlægger landsstyret, kommunerne og offentligt ejede selskaber at investere massivt i bl.a. infrastruktur og sygehuse. I 2016 forventes beløbet at blive 1,3 mia. kr. (7,3 pct. af BNP), hvilket er 20 pct. højere end i 2014. Investeringerne i offentligt regi forventes at stige yderligere 34 pct. frem til 2018. Der er dermed risiko for, at den offentlige sektor og offentligt ejede virksomheder medvirker til at

presse økonomien yderligere over dens kapacitetsgrænse.

Der er indikationer på, at det offentlige og private forbrug vokser i 2016. Fremgangen i beskæftigelsen er fordelt på næsten alle sektorer, men er særligt stor i erhvervet for fiskeopdræt. Ledigheden nærmer sig et rekordlavt niveau. Fremgangen i fiskeriet ser ud til at have toppet, mens erhvervet for fiskeopdræt forsøger at udvide produktionskapaciteten gennem store investeringer i landanlæg.

Ifølge finansloven vil landskassen få overskud for første gang i otte år. Det skyldes dog overvejende budgeteffekter af de stærke konjunkturer. Landsstyret vurderer, at det strukturelle underskud på den offentlige saldo i 2016 bliver 1,1 pct. af BNP. Dertil kommer betydelige demografiske udfordringer, der gradvist intensiveres over de kommende 40 år. FØR vurderede i 2015, at finanspolitikken skal strammes varigt med 5 pct. af BNP, hvis den offentlige gæld skal stabiliseres på langt sigt.

Det offentlige forbrug og investeringer har historisk været med til at forstærke konjunkturer-

Landsstyret bør stramme finanspolitikken og sikre langsigtet holdbarhed

Efter flere års stigende eksportindtægter drevet af bl.a. høje priser på opdrættet laks og gode fangster af makrel og sild fortsætter højkonjunktoren med forøget styrke i 2016. Færøernes Økonomiske Råd forventer, at væksten de næste par år drives af både indenlandsk og udenlandsk efterspørgsel, især meget store investeringer i den offentlige sektor og i offentlige virksomheder. Der er risiko for overophedning af økonomien, særligt i byggeriet. På den baggrund vurderer

Nationalbanken, at

- det strukturelle underskud på de offentlige finanser bør vendes til et overskud hurtigere end planlagt,
- de langsigtede udfordringer for den finanspolitiske holdbarhed bør håndteres nu, og
- landsstyrets og kommunernes budgetter bør koordineres bedre for at sikre en samlet styring af de offentlige finanser.

ne i perioder. Der er risiko for, at det gentages i den nuværende højkonjunktur, og landsstyret bør overveje at udskyde en del af de meget store investeringer, til økonomien er kommet ned i gear. Derudover bør landsstyret vende det strukturelle underskud til et overskud hurtigere end planlagt. Med højkonjunktur og store overskud i de fiske-relaterede erhverv er det desuden et godt tidspunkt at håndtere den langsigtede udfordring for den finanspolitiske holdbarhed. Den kan opnås ved reformer, der øger arbejdsudbuddet, fx ved at forhøje pensionsalderen over tid, og ved at sikre, at landskassen får større del i den såkaldte ressourcerente fra de fiskerelaterede erhverv. Det vil mindske overnormal profit og høje lønninger i dele af fiskeerhvervene. FØR vurderer, at disse to tiltag imidlertid kun kan håndtere to tredjedele af udfordringen.

OPSVINGET TAGER TIL I 2016

Ifølge det seneste skøn steg værdien af produktionen 6,2 pct. i 2015, hvilket er omtrent det samme som de seneste år, jf. tabel for nationalregnskabet i appendiks og figur 1. Nationalregnskabet på Færøerne opgøres kun i værdi (løbende priser), og alle tal i artiklen er derfor i løbende priser. Produktionen er samlet steget 21 pct., siden opsvinget begyndte i 2013. Ifølge FØR's seneste prognose fra september 2016 forventes opsvinget at tage til i 2016, hvor produktionen skønnes at stige 8,5 pct. I forårsprognosen forventede FØR en vækst i 2016 på 5,3 pct. Afhængigheden af fiskeopdræt og fiskeri, hvor aktiviteten bl.a. følger udviklingen i bestandene, betyder dog, at der er store udsving i økonomien. Siden finanskrisen har væksten i produktionen været højere end i Danmark, og produktionen pr. indbygger på Færøerne nåede i 2015 op ved siden af den danske. Disponibel bruttonationalindkomst pr. indbygger var imidlertid højere end den danske på grund af tilskuddet fra den danske stat og nettolønindkomst fra personer, der arbejder i udlandet, men bor på Færøerne.

Mens begyndelsen af opsvinget hovedsageligt var drevet af eksporten, er fremgangen i økonomien i det forgangne år mest båret af den indenlandske efterspørgsel, hvor væksten især er drevet af højere privat forbrug. Bilsalget er sædvanligvis en god indikator for udviklingen i det private forbrug. Antallet af nye personbiler

steg lidt under 12 pct. i 2015 og med over 13 pct. år til år i de første syv måneder af 2016. Med en stigning i værdien af importerede personbiler på over 25 pct. i 2015 er der ydermere tale om dyrere biler.

Investeringerne faldt yderligere i 2014, drevet af færre nyindkøbte fly og skibe, der i høj grad importeres og derfor ikke umiddelbart påvirker aktiviteten. Lønudbetalingerne inden for byggeriet steg med over 10 pct. i 2015 og godt 12 pct. år til år i 1. halvår 2016, hvilket tyder på, at anlægsinvesteringerne fortsætter op. Efter en stor stigning i det offentlige forbrug på 3,5 pct. i 2013, var det uændret i 2014. Lønudbetalinger i den offentlige sektor indikerer, at det offentlige forbrug er steget betydeligt i 2015 og 1. halvår 2016, hvilket vil bidrage til den økonomiske aktivitet.

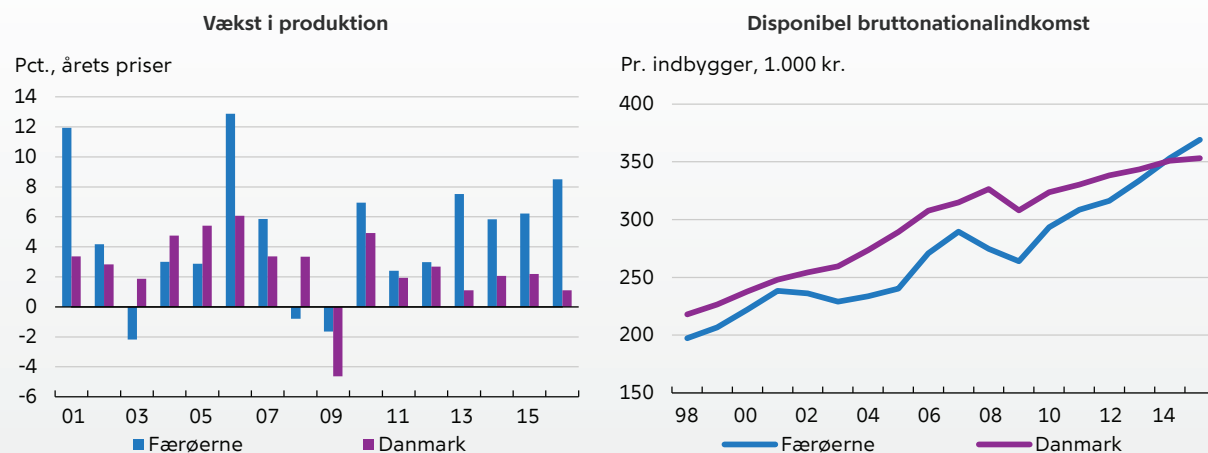
Ifølge en opgørelse fra FØR planlægger landsstyret, kommunerne og offentligt ejede selskaber en række store investeringer på 1,3 mia. kr. (7,3 pct. af BNP) i 2016, hvilket er 20 pct. højere end i 2014. Investeringerne forventes at stige med yderligere 34 pct. frem til 2018. Eksempelvis planlægges to nye tunneller til en samlet pris på 2,1 mia. kr. (13 pct. af BNP) i perioden 2016-21. I en dansk sammenhæng svarer det til mere end fire Femernbælt-tunneler.¹ Importindholdet i mange af disse investeringer er stort, men på grund af det samlede omfang vil det bidrage betydeligt til den økonomiske vækst og til risikoen for flaskehalse, særligt inden for byggeriet, hvor der i forvejen er tegn på overophedning. Syv ud af ti byggevirk-somheder angiver mangel på arbejdskraft som en begrænsende faktor for væksten. Omfanget af de offentlige investeringer og investeringer i offentligt ejede selskaber risikerer dermed at presse økonomien yderligere over kapacitetsgrænsen.

Den fortsatte fremgang i eksporten af fisk i 2015 betød, at værdien af vareeksporten ekskl. skibe og fly steg lidt mere end 7 pct. i 2015. Vareimporten ekskl. skibe og fly faldt med 2,6 pct., hvilket særligt var trukket af, at importværdien af brændstof faldt mere end 30 pct., primært på grund af, at prisen på olie på verdensmarkedet faldt. De foreløbige tal for 1. halvår 2016 viser, at værdien af eksporten ekskl. skibe og fly er gået kraftigt frem. Prisen på laks, der udgør 45 pct. af

1 Til sammenligning koster tunnelen under Femernbælt mellem Danmark og Tyskland, der skal bygges over 12 år, ca. 65 mia. kr. inkl. landanlæg eller 3,3 pct. af Danmarks BNP i 2015.

Fremgangen i produktionen har medført højere velstand på Færøerne end i Danmark

Figur 1

Anm.: BNP og bruttonationalindkomst er opgjort i løbende priser. 2014-15 er foreløbige tal, og 2016 er en prognose.
Kilde: Hagstova Føroya, Danmarks Statistik, Danmarks Nationalbank og egne beregninger.

eksporten, er især steget betydeligt siden årsskiftet. Vareimporten ekskl. skibe og fly er steget med 7 pct. år til år primært på grund af import af maskiner.

Overskuddet på handelsbalancen for varer var i 2015 på 757 mio. kr. (4,6 pct. af BNP), mens tjenebalancen må forventes at være negativ. Den har været negativ i omegnen af 1 mia. kr. i de seneste opgjorte år. Dertil kommer et positivt bidrag fra lønindkomster fra personer, der bor på Færøerne, men arbejder i udlandet (inkl. Danmark) på 700-800 mio. kr. Endelig er der overførsler på ca. 800 mio. kr., der især stammer fra tilskuddet fra den danske stat. Derfor forventes overskuddet på betalingsbalancen i 2015 at være betydeligt.

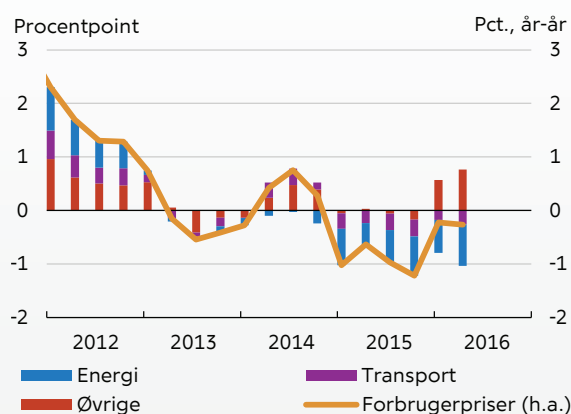
Ifølge de halvårslige konjunkturbarometre ser virksomheder og forbrugere generelt ikke lige så positivt på den økonomiske situation som i de foregående år. Især forbrugerne ser mindre positivt på deres egen og landets økonomi om et år. Færre ordrer i ordrebogen, lavere forventede afsætningspriser og dårligere international konkurrenceposition har fået industriens forventninger til fremtiden til at falde til et lavere, men stadig positivt, niveau. Det er i tråd med den seneste prognose fra FØR, der forventer en lavere vækst på 4,1 pct. i 2017. Detailhandlen og især byggeriet har dog meget positive forventninger til fremtiden.

OLIEPRISER TRÆKKER PRISERNE NED

Forbrugerpriserne har stort set været faldende siden foråret 2013, jf. figur 2. I 2. kvartal 2016 lå de 0,3 pct. lavere end samme kvartal året før. Det er særligt de faldende oliepriser på verdensmar-

Faldende priser på energi trækker forbrugerpriserne ned

Figur 2

Anm.: Vægten af komponenter, hvor olie- og energipriser har direkte effekt, er omtrent ens i Danmark og Færøerne. Volatiliteten af prisindeksene for energikomponenterne ved ændringer i oliepriser er derimod betydeligt højere på Færøerne, hvilket bl.a. skyldes forskelle i systemet for skatter og afgifter. I modsætning til det danske forbrugerprisindeks er renteudgifter til bolig inkluderet i det færøske prisindeks i stedet for en imputeret lejeværdi af egen bolig. I figuren er vækstbidraget fra renteudgifter til boliger taget ud. Øvrige er inkl. afrunding.

Kilde: Hagstova Føroya og egne beregninger.

kedet i 2015, der trækker priserne på energi ned. Priser på fødevarer, beklædning og fodtøj trækker derimod priserne opad. Faldet i forbrugerpriserne understøtter husholdningernes købekraft og derigennem det private forbrug.

FLERE I BESKÆFTIGELSE

Antallet af lønmodtagere steg for tredje år i træk efter at have ligget stabilt de foregående år, jf. figur 3. Tempoet er imidlertid aftaget en smule, således at antallet af lønmodtagere i maj 2016 var 1,9 pct. højere end i maj året før sammenlignet med en årlig vækst på 3,3 pct. i maj sidste år. Væksten i lønudbetalingerne er høj, men er aftaget en smule til 5,3 pct. år til år. I de seneste måneder er væksten dog fladet ud.

Stigningen i beskæftigelsen fra 2015 til 2016 var bredt funderet på tværs af sektorer, men målt i personer var den størst i kommunerne og private tjenesteerhverv, der har skabt mere end halvdelen af alle nye job. Det seneste års fremgang i opdræt af fisk har medført, at beskæftigelsen er steget markant med ca. 11 pct. Produktiviteten i erhvervet er høj, og produktionen kræver normalt relativt lidt arbejdskraft.²

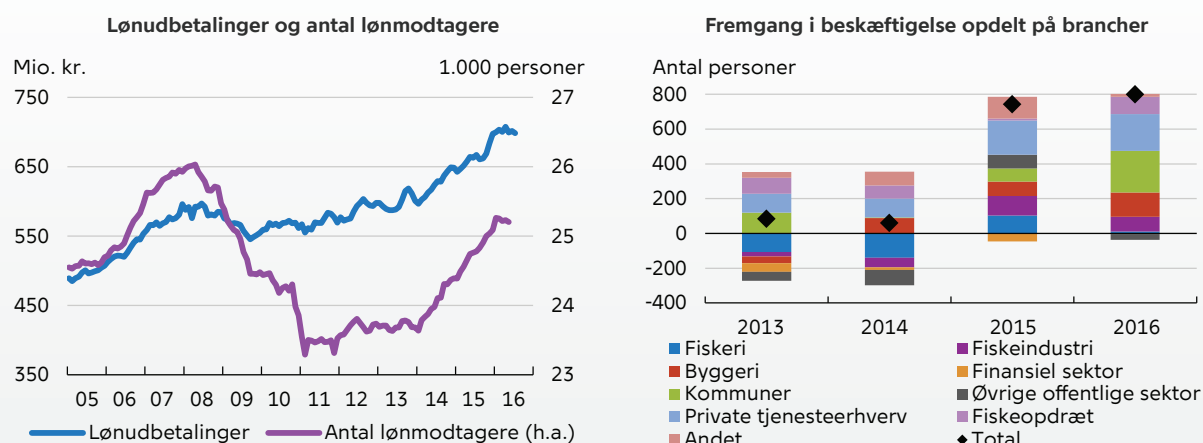
Beskæftigelsen i byggeriet er steget over 8 pct. år til år som følge af bl.a. de store offentlige anlægsprojekter, der er sat i gang på det seneste. Det er omtrent samme niveau som i 2005, før højkonjunktorens kraftigt stigende priser på boliger medførte et byggeboom.

Ledigheden er faldet jævnt siden 2011 og udgjorde i november 2015 sæsonkorrigeret 2,4 pct. af arbejdsstyrken. Den nærmer sig dermed det rekordlave niveau fra den seneste højkonjunktur i 2007-08, jf. figur 4. Den lave ledighed er et tegn på et stigende kapacitetspres og understreger nødvendigheden af, at landsstyret og kommunerne undgår at øge aktivitetsniveauet og sikrer reformer, der kan øge arbejdsstyrken.

Et betydeligt antal færingere, især inden for håndværk og byggeri, har bopæl på Færøerne, men arbejder i udlandet, bl.a. på grund af højere løn og skattefordele. Landsstyret kan delvist afbøde manglen på arbejdskraft ved at reducere skattefordelene. Ud over at mindske risikoen for overophedning vil det også øge skatteindtægterne. Niveauet for ledighed kan ikke direkte sammenlignes med andre økonomiers, da befolkningen på Færøerne er relativt mobil og reagerer på høj ledighed med udvandring. Således faldt arbejdsstyrken under krisen som følge af nettoudvandring,

Særligt den offentlige sektor og private tjenesteerhverv ansætter nye medarbejdere

Figur 3

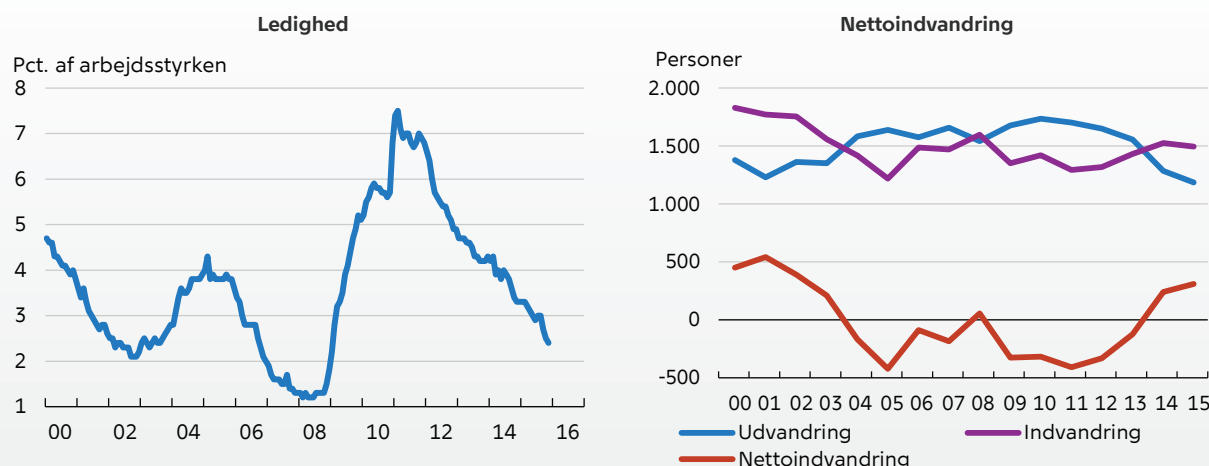
Anm.: Venstre figur: Sæsonkorrigerede månedstal. 3 måneders glidende gennemsnit for lønudbetalinger. Seneste observation er maj for antal lønmodtagere og juli for lønudbetalinger. Højre figur: Ændringer i gennemsnitlig beskæftigelse i første kvartal af perioden i forhold til året før.

Kilde: Hagstova Føroya og egne beregninger.

² Erhvervet beskæftiger under 4 pct. af lønmodtagerne, men skaber ca. 7 pct. af bruttoværditilvæksten.

Stor fremgang i beskæftigelsen øger nettoindvandring og trækker ledighed ned

Figur 4

Anm.: Sæsonkorrigerede månedssdata for ledighedsprocenten. Seneste observation er november 2015.
Kilde: Hagstova Føroya.

mens den seneste fremgang i økonomien har medført nettoindvandring af folk i den arbejdsdygtige alder foruden en højere erhvervsfrekvens.

EKSPORTVÆRDIEN AF FISK STIGER FORTSAT

Fiskeri- og opdrætserhvervene udgør omkring en sjettedel af den samlede bruttoværditilvækst på Færøerne og ca. 98 pct. af vareeksporten ekskl. skibe og fly. Færøsk økonomi er dermed meget afhængig af udviklingen i fangstmængder og fiskepriser. Begge svinger en del over tid, men ikke nødvendigvis i samme retning for de forskellige fiskerityper og fiskearter. Da indtjeningen i stigende grad har fordelt sig på flere forskellige slags fiskerierhverv, bidrager det til i nogen grad at mindske sårbarheden i økonomien som helhed.

Fiskeriet gik markant frem i 2015, hvor værdien af eksporten steg med over 20 pct., jf. figur 5. Det skyldes en kombination af stigende priser og større fangster. Det pelagiske fiskeri efter bl.a. sild og makrel klarer sig bedst, mens det traditionelle bundfiskeri, der primært fisker torsk, sej og kuller omkring Færøerne, fortsat er økonomisk trængt.

Bundfiskeriet er kendetegnet ved, at bestandene af fisk er lokale og ikke på gennemtræk som

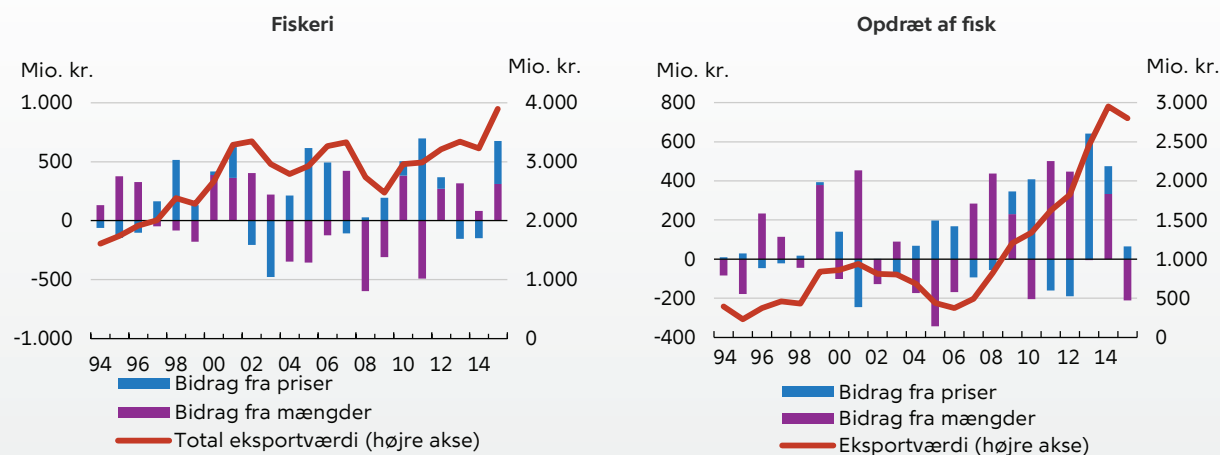
pelagiske fisk. Derfor er reguleringen et lokalt anliggende. Bestandene af bundfisk er for flere arter kritisk lave, og fangsterne har ligget over fiskeribiologernes anbefalinger de seneste mange år, jf. Hegland og Hopkins (2014).

Indtjeningen i det pelagiske fiskeri er steget meget i de seneste fem år, hvilket primært skyldes, at en større bestand af makrel omkring Færøerne har ført til, at fangsten er blevet firdoblet, og at den samtidig er blevet afsat til højere priser. I 2014 indgik Færøerne en 5-årig aftale med EU og Norge, der gjorde det muligt at fiske den samme mængde makrel som i de foregående år. I 2010-13 havde Færøerne fastsat sin egen kvote for makrel på grund af uenighed med de øvrige lande.

I 2015 steg især fangsten af sild og forøgede i kombination med væsentlig højere priser eksportværdien med mere end 60 pct. Eksportværdien af sild er dog kun lige godt halvt så stor som makrel. Færøerne står uden for aftalen mellem EU, Norge, Island og Rusland og har fastholdt sin egen kvote for sild på lidt mere end 40.000 tons i 2015, hvilket er på niveau med 2014. Færøerne står uden for aftalen på grund af utilfredshed med dens andel på godt 5 pct., som landet er tildelt i aftalen. Der er hidtil ikke opnået enighed om kvoterne for sild og blåhvilling i 2016, hvor Færøerne egenhændigt har sat en kvote for sild på 56.000 tons og for blåhvilling på godt 347.000 tons (ca. 71.500 tons er overført fra kvoten fra 2015).

Fiskeriet var i fremgang i 2015, mens opdræt af fisk gik lidt tilbage

Figur 5

Kilde: Hagstova Føroya og egne beregninger

Efter otte års konstant fremgang gik det lidt tilbage for havbrugene i 2015 på grund af et fald i solgte mængder. Priserne på laks er foreløbigt steget markant i 2016 i forhold til 2015. Lavere forventet fangst af vildlaks i Alaska og algeudbrud i chilenske havbrug kan lægge en dæmper på udbuddet af laks i 2. halvår 2016 og medvirke til at understøtte, at priserne på kort sigt fortsat er høje.

Siden Rusland indførte handelsembargo på fødevarer fra bl.a. EU, har Færøerne på det russiske marked³ opnået afregningspriser på laks, der er højere end verdensmarkedsprisen. De gode afsætningsmuligheder har ført til, at Rusland i 2015 aftog over 25 pct. af den samlede værdi af færøsk eksport mod 17 pct. året før. Rusland er dermed Færøernes suverænt største enkelte eksportmarked, mens USA og Storbritannien med knap 9 pct. hver er de næststørste. Set under ét er EU-landene fortsat Færøernes primære handelspartner med 41 pct.

Efter flere gode år for det pelagiske fiskeri og opdræt af fisk er det tvivlsomt, om de høje vækstrater kan fortsætte. Omfanget af havbrug er tæt på sin nuværende kapacitetsgrænse, hvis man vil undgå sygdomme. Færøernes største virksomhed, Bakkafrøst, planlægger investeringer på over 2 mia. kr. i landanlæg over de næste fem år. Ifølge selskabet bliver det dermed muligt at lade lakse-

ne vokse sig større, inden de sættes ud i fjordene og derigennem øge kapaciteten på længere sigt. Derudover gør det fiskeopdrættet mindre udsat for sygdomme. For det pelagiske fiskeri er den fremtidige vækst underlagt fordelingen af kvoterne mellem landene og bæredygtigheden af det samlede fiskeri i det nordøstlige Atlanterhav. Ifølge tal fra Færøernes fiskeriundersøgelser er tilgangen af unge fisk i bundfiskeriet fortsat meget lav, hvilket tyder på, at øget fiskeri ikke er muligt foreløbigt.

I januar nedsatte landsstyret en arbejdsgruppe, der skal komme med forslag til en reform af fordelingen af alle fiskelicenser på Færøerne, når de udløber med udgangen af 2017. En vigtig del af kommissoriet er, at det nye system skal afvikle den politiske uddeling af fiskerettigheder til fordel for tildeling på markeds-mæssige vilkår. Det er vigtigt, at processen bliver transparent og sikrer flerårige licensperioder, der understøtter investeringerne i erhvervet. Reformen skal forbedre det offentlige budget væsentligt. Den pelagiske fiskeindustri har de seneste år haft betydelige overnormale profitter i omegnen af 500 mio. kr. årligt, såkaldte ressourcerenter, ifølge Ellefsen og Rógvi (2015). Forfatterne noterer, at beløbet meget vel kan være steget siden hen på grund af aftalen om makrelfiskeriet.

³ Færøerne er ikke en del af EU.

STIGENDE INDLÅNSOVERSKUD I FÆRØSKE BANKER

De færøske bankers udlån til virksomheder er steget siden årsskiftet, men ligger på et lavere niveau sammenlignet med sidste år, mens indlånet fortsætter op, jf. figur 6. Ifølge bankerne skyldes udviklingen i udlån primært, at efterspørgslen efter lån er meget lav. Bankernes gearing, det vil sige summen af aktiver i forhold til deres egenkapital, er dog høj i forhold til tidligere år.

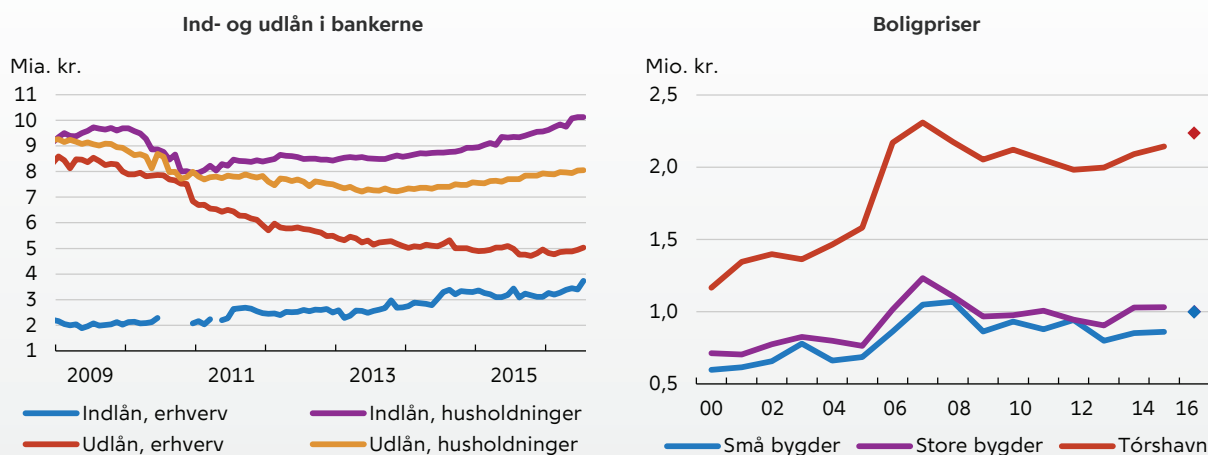
Fiskeriet, som tidligere optog mange lån og i kriseperioder var kilde til store kredittab for bankerne, låner i dag kun lidt i bankerne. De store investeringer foregår primært i det pelagiske fiskeri og opdrætsindustrien. Begge erhverv har i disse år så store overskud, at de fleste investeringer kan finansieres internt i virksomhederne eller afdrages over kort tid. Lån til de største investeringer i fx opdrætserhvervet ydes bl.a. af udenlandske banker.

Husholdningers indlån steg 8 pct. år til år i juli. Indlånet fra husholdninger var over 10 mia. kr. i juli, hvilket er ca. 20 pct. højere end for tre år siden. Samtidig er bankers udlån til boligformål steget lidt under 5 pct. år til år i juli, hvilket er en lidt højere vækst end sidste år. Det skal ses i lyset

af, at boligpriserne, særligt i Tórshavn, steg over 8 pct. år til år i 1. kvartal 2016. Dermed er priserne næsten nået op på niveauet fra 2008.⁴ Boligmarkedet drives frem af stigende disponible indkomster og lave renter, hvilket også afspejler sig i en øget omsætning på boligmarkedet, der de seneste to år er steget mere end 25 pct. om året. Boligmarkedet på Færøerne er generelt kendetegnet ved, at køber afdrager lån hurtigere end i eksempelvis Danmark. Det gør boligejernes modstandskraft større, hvis der opstår stød, og lægger en dæmper på prisudviklingen. Der betales derimod ikke grund- og ejendomsværdiskatter, hvilket alt andet lige trækker brugerprisen ned og derigennem holder prisniveauet oppe. Skattefradrag for renter på boliglån trækker i samme retning. Både loftet og procentsatsen for boligejeres renteudgifter er blevet sat gradvist ned siden 2009, så 35 pct. af renteudgifterne op til et loft på 110.000 kr. refunderes i 2016. I 2018 nedsættes loftet til 100.000 kr. årligt.

Stigning i udlån til husholdninger skal ses i lyset af højere boligpriser i Tórshavn

Figur 6

Anm.: Venstre figur: I september 2013 indførtes en ny statistik, som er sammenkædet med den gamle statistik. Husholdninger og inon-profit institutioner rettet mod husholdninger er derfor lagt sammen. Seneste observation er juli 2016. Højre figur: Data for 2016 er kun 1. kvartal.
Kilde: Danmarks Nationalbank, Hagstova Føroya, Eik Bank og egne beregninger.

4 Antallet af handler pr. kvartal er relativt lavt, hvilket gør gennemsnitspriserne følsomme over for enkelthandler.

FINANSPOLITIKKEN BØR STRAMMES

Færøerne har haft underskud på de offentlige finanser fra 2008 og frem til 2015, men det er faldet på grund af højkonjunktoren. Underskuddet har hovedsageligt været på landskassens finanser, mens kommunerne havde mindre overskud. Landskassen udbyggede i 2015 sit overskud på driften til 343 mio. kr., da driftsudgifterne faldt mere end indtægterne. Drifts-, anlægs- og udlåns-saldoen, DAU, var dog ligesom tidligere år negativ med et underskud på 0,1 pct. af BNP, jf. tabel 1. Finansloven for 2016 budgetterer med et DAU-overskud på 9 mio. kr. (0,1 pct. af BNP), hvilket dog forventes at blive modsvaret af et stort underskud på kommunernes DAU-saldo på 218 mio. kr. (1,2 pct. af BNP), fordi driftsudgifter og anlægsinvesteringer øges. Den markante lempelse i kommunernes budgetter understreger behovet for bedre koordinering med landsstyrets økonomiske politik. Ifølge landsstyrets økonomiske redegørelse fra marts 2016 forventes landskassens overskud at stige svagt til 0,3 pct. af BNP i 2017. Den offentlige gæld har været stigende siden 2008 som følge af

underskuddene i særligt landskassen, men bruttogælden er fortsat lav i international sammenhæng, jf. Autrup 2015.

Overskuddene på budgettet i år og næste år er begrænsede, selv om Færøerne er midt under en højkonjunktur, hvor væksten i de seneste fire år har ligget mellem 6 og 9 pct. om året. Ifølge Landsstyreområdet for finansanliggender er produktionen over kapacitetsgrænsen med et produktionsgab på 4,3 pct. af BNP i 2016 faldende til 2,5 pct. af BNP næste år. Landsstyret har ikke været i stand til i tilstrækkelig grad at forbedre de offentlige finanser under højkonjunktoren. Således forventer landsstyret, at de offentlige finanser i 2017 vil få strukturelt underskud på tiende år, om end det er forbedret med 1 pct. af BNP de seneste fem år. Det betyder, at nødvendige tilpasninger udskydes og risikerer at skulle gennemføres under svagere konjunkturer.

Beregninger fra FØR viser, at den offentlige sektors forbrug og investeringer typisk er steget, når de offentlige indtægter er steget på grund af forbedrede konjunkturer. Det har derfor haft en forstærkende effekt på konjunkturforløbet. Med

Landskassens hovedposter

Tabel 1

Mio. kr.	2013	2014	2015	2016	2017
Skatter og afgifter mv.	3.686	4.015	3.884	3.919	..
Andre indtægter	63	62	51	68	..
Tilskud fra den danske stat	632	635	642	642	642
Indtægter i alt	4.381	4.712	4.577	4.629	4.795
Driftsudgifter	4.463	4.588	4.234	4.418	4.462
Anlægsinvesteringer	237	360	341	186	280
Renteudgifter, netto	94	18	84	16	3
Udgifter i alt	4.794	4.966	4.659	4.620	4.745
Saldo (DAU) landskassen	-413	-254	-83	9	50
<i>Memo (pct. af BNP):</i>					
Saldo (DAU) landkassen	-2,8	-1,6	-0,5	0,1	0,3
Strukturelt offentligt saldo	-1,7	-1,6	-1,2	-1,1	-0,5
Saldo (DAU) for landskassen og kommunerne	-3,1	-1,2	0,4	-1,2	..

Anm.: Tal for 2013-15 er regnskabstal, tal for 2016 er fra finansloven, og tal for 2017 er bevillingsrammer fra Økonomisk Redegørelse I. Net-torenteudgifter indeholder bl.a. overført overskud fra Danmarks Nationalbank. Det strukturelle offentlige underskud er for landkasse, kommuner og sociale fonde.

Kilde: Landsstyreområdet for finansanliggender.

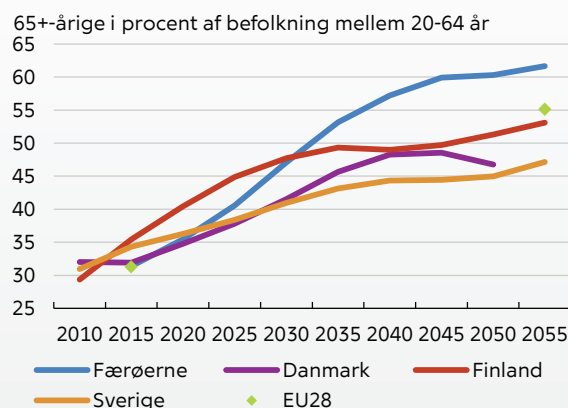
de store planlagte stigninger i investeringer i den offentlige sektor og offentligt ejede virksomheder risikerer landsstyret, at dette mønster bliver gentaget. Samtidig er skatteprovenuet alt andet lige blevet udhulet af skattelettelser i forbindelse med skattereformen i 2012, hvor der blev indført en lavere skat på indkomster i den højere ende af indkomstskalaen. Ved samme lejlighed fremrykkede landsstyret også skattebetaling af pensioner mod skattefri udbetaling i fremtiden. Tiltagene har været medvirkende til at forværre det strukturelle underskud. Det nuværende landsstyre har fra 2016 givet skattelettelser til personer med lav- og mellemindkomster for 123 mio. kr. (inkl. dynamiske effekter) svarende til ca. 1 pct. af BNP. Det forventes finansieret ved øgede ressourceafgifter og forsøg med fiskekvoteauktioner i 2016, hvor særligt provenuet fra auktionerne er usikkert fra år til år. Auktionerne har samlet givet det forventede provenu for 2016.

Anlægsinvesteringerne i den offentlige sektor vil være meget store i de næste år, heraf ligger en betydelig del i offentlige selskaber. Investeringer i fx infrastruktur vil for en dels vedkommende ikke fremgå af budgettet for landskassen, da de i høj grad finansieres igennem låntagning i separate offentligt ejede selskaber. Landsstyret bør undgå at forstærke opsvinget med stigninger i det offentlige forbrug og for store investeringer. Det bør overvejes, om dele kan udskydes.

Ligesom mange andre økonomier står den færøske over for store demografiske udfordringer, fordi der bliver flere ældre og færre personer i den erhvervsaktive alder, jf. figur 7. Udfordringerne på Færøerne er dog større end i andre nordiske økonomier og EU set under ét. Mens der var seks personer i den erhvervsaktive alder til at forsørge to ældre i 2015, vil det på Færøerne om 40 år skulle klares af tre personer under 65 år. Færøske kvinders fertilitet er høj, men i fremskrivningerne forventes de seneste ti års *nettoudvandring* på lidt under 0,4 pct. af befolkningen om året at fortsætte. Fremskrivninger af befolkningstal er i sagens natur usikre, især udviklingen i fertilitet og nettoindvandring, men det ændrer ikke på billedet af stærk demografisk modvind i færøsk økonomi. I Danmark har reformer, fx højere pensionsalder indekseret til levealderen, medført, at de offentlige finanser er holdbare på langt sigt. Landsstyret har foreløbigt ikke fremtidssikret de offentlige finanser. Uden

Den demografiske modvind på Færøerne tager til i de kommende årtier

Figur 7

Anm.: Den sidste observation for Færøerne er 2054. Bemærk, at pensionsalderen på Færøerne er 67 år, men skæringen på 65 år er lavet for at kunne sammenligne på tværs af lande, hvor pensionsalderen generelt har været lavere.

Kilde: Hagstova Føroya, Nordisk Ministerråds sekretariat og egne beregninger.

reformer vil de offentlige finanser på Færøerne få store udfordringer. FØR beregnede i 2015, at det offentlige underskud vil vokse støt frem mod 2050. Der er behov for en varig finanspolitisk stramning på omkring 5 pct. af BNP (750 mio. kr.) for at stabilisere den offentlige nettogæld på langt sigt.

FØR vurderer, at en gradvis forhøjelse af pensionsalderen fra 67 år til 72 år frem mod 2048 kun kan løse 1,9 procentpoint af udfordringen, mens højere indtægter fra fiskeri og opdræt for benyttelse af landets fælles ressourcer kan løse op til 1,5 procentpoint. Dermed udestår yderligere 1,5 procentpoint, der skal løses med andre tiltag.

Landsstyret har fremlagt lovforslag i Lagtinget om at genoprette Landsbanken, der blev nedlagt i 2013. Det er hensigten, at Landsbanken bl.a. skal varetage gælds- og likviditetsstyringen for landsstyret, kommunerne og offentlige fonde samt yde finansiel og makroøkonomisk rådgivning for myndighederne. Nationalbanken er fortsat pengepolitisk myndighed på Færøerne.

Vækstrater for nationalregnskabet målt i værdier

Tabel 2

Pct.	Andel af BNP (2014)	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Privat forbrug	51,6	8,0	5,8	-0,2	-1,4	-1,6	9,6	1,2	1,3	5,1	5,7	5,9	4,9
Offentligt forbrug	28,1	3,3	8,2	10,5	1,8	3,7	1,9	0,9	3,3	0,5	1,5	3,8	2,5
Bruttoinvesteringer i alt	19,7	42,0	28,4	-34,6	-17,4	20,7	-3,3	61,1	-7,5	-16,2	2,9	4,6	10,5
Eksport af varer og tjenester	51,9	11,2	6,5	7,8	-11,0	15,2	12,9	2,2	11,7	8,5	8,1	12,7	-0,9
Endelig anvendelse lig samlet tilgang	151,3	12,5	10,3	-3,0	-5,7	6,8	7,2	8,6	3,2	1,9	5,4	7,8	3,0
Import af varer og tjenester	51,3	11,9	18,7	-6,8	-13,2	6,6	17,2	18,8	-3,6	-4,9	3,8	6,4	0,8
Bruttonationalprodukt (BNP)	100,0	12,9	5,9	-0,8	-1,7	7,0	2,4	3,0	7,5	5,8	6,2	8,5	4,1
Bruttonationalindkomst	..	12,8	5,7	-2,9	-3,6	11,2	3,3	3,8	5,9	5,6	6,2	8,4	4,2
Disponibel bruttonationalindkomst	..	12,3	7,3	-5,1	-3,3	11,0	5,0	2,0	5,3	6,0	5,5	8,0	4,1
Memo: Forbrugerpriser	..	1,5	3,6	6,3	-1,0	0,4	2,3	2,2	-0,6	-1,0	-1,7	..	..

Anm.: For 2014-15 er nationalregnskabet et skøn, og 2016-17 er en prognose.

Kilde: Hagstova Føroya.

LITTERATUR

Autrup, Søren Lejsgaard (2015), Økonomisk Afdeling, Seneste tendenser i færøsk økonomi, Danmarks Nationalbank, *Kvartalsoversigt, 3. kvartal 2015*.

Rigsombudsmanden på Færøerne (2016), Beretning.

Ellefsen, Hans og Heri á Rógvi (2015), Økonomisk rente og ringvirkninger i de vestnordiske fiskerier, rapport udarbejdet til NORA og til arbejdsgruppen for fiskeri under Nordisk Ministerråd.

Det Økonomiske Råd for Færøerne (2015a), Finanspolitisk holdbarhed for den offentlige sektor på Færøerne, *Redegørelse fra Det Økonomiske Råd for Færøerne*, forår.

Det Økonomiske Råd for Færøerne (2015b), Særlige analyser af offentlige investeringer og ældreplejen, *Redegørelse fra Det Økonomiske Råd for Færøerne*, efterår.

Økonomisk Redegørelse I (2016), Landsstyret for finansanliggender, marts.

Hegland, Troels J. og Christopher CE Hopkins (2014), Towards a new fisheries effort management system for Faroe Islands? – Controversies around the meaning of fishing sustainability, *Maritime Studies* 13:12.

